

«Luikede järv» on «Estonia» teatris üle elanud neli erinevat esietendust ja pidanud ka ühe juubeli. Juubelit — nimelt 1954. aasta lavastuse 200. etendust tähistas «Estonia» 1963. aastal; sama lavastus oli teatri repertuaaris veel kolm aastat. Varasemate «Luikede järvede» (1940. ja 1948. a.) etenduste üldarvu kohta andmed paraku puuduvad. Et juba 1967. aastal tuli lavale arvult neljas «Luikede järv», siis võib julgelt kinnitada: «Luikede järv» on «Estonia» balleti repertuaaris olnud peaaegu terve tema ajaloo vältel; ja pole ühtegi teost, kaasa arvatud ooperid ja muusikalid, mida «Estonias» oleks sagedamini ette kantud.

Lisaks uusim fakt, mis Tšaikovski balleti «Estonia» etendust puudutab: 8. märtsil on «Luikede järve» viimase lavastuse 100. etendus.

«Estonia» «Luikede järvest» võiks palju ja mitmeti kirjutada. Võiks kirjutada kas või statistilise artikli: pole huvitavuseta, et estoonlastest on prints Siegfriedi osas tantsinud 9 meest ja Odette'i-Ottilie osas 13 naist, neist Olga Tšitšerova ei kartnud olla 13. Luik!; et veidi vähem kui Tiiu Randviir, üle saja korra, on Odette'i-Ottilie rolli tantsinud Helmi Puur (kuigi tema esinemisaastaid oli üpris napilt); ja et ainult viimases «Luikede järves» on tantsinud 12 külaliskunstnikku. Jne.

Ent teatri statistika elustab mälestusi, rõõmsaid ja kurbi; kunagisi elamusi, mis veel praegugi ei tuhmu. Osa neist mälestustest on teatriküllastajate kõige nooremale põlvkonnale juba praegu legend.

«Luikede järve» esimese lavastusega tõestas «Estonia» ballett enda omapära, loominguist suhtumist balletiklassikasse; sõjajärgne lavastus viis vene balleti uuesti avastatud völlumaailma. Sai selgeks, et «Estonia» ballett on suuteline välja astuma uues, balletipubliku kõrgenenud nõuetele vastavas kvaliteedis. Meenu tagem, et 40. aastate lõpul külastasid Eestit ajastu väljapaistvad baleriinid — Galina Ulanova, Olga Lepešinskaja, Natalia Dudinskaja. Publiku tutvus kuulsate vene balletikooliga algas tegelikult just nendel aastatel.

Oodatud murrang tuli 1954. aastal ja selle põhjustas uus «Luikede järv», eriti tolle lavastuse kangelanina — Odette-Ottilie. «...kui «Estonia» balletilaval sünnib järgmine kunstiime, siis on selles midagi ka Helmi Puuri Odette'ist,» kirjutas Lea Tormis aastaid hiljem.

Praegu võib tõdeda: mitte ükski balletilavastus enne

rukud, ja nemad viisidki meid tagaukse kaudu teatrisse. Üle seisjate oli halb vaadata, aga mis meil sellest!»

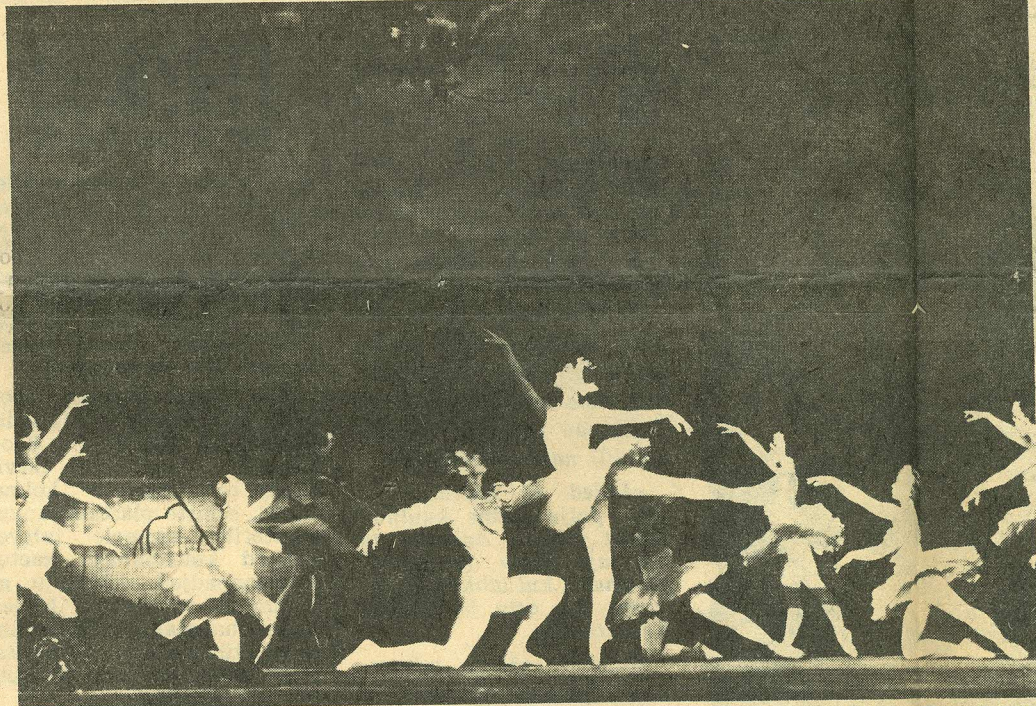
Helmi Puur tuli inimeste ellu mitte ainult sellise baleriinina, kes oli professionaalselt tugevam kui seninähtud tantsijatarid; Helmi Puur oli artist, kes oma loomingus tõstis kõrgele kunsti eetilised väärtused — niivõrd suurelt, nagu seda keegi varem polnud teinud. Näib, et Helmi Puuri fenomen pole siiani tabatav ja asjalikult analüüsitud; sest pole tõi, nagu oleks enne Helmi Puuri balletilaval esteetika alati prevaleerinud

ta noorim kõigest meie Luikede, alles keskkoolitüdruk, koreograafiakooli õpilane. Tiiu Randviir pidi esimestest lavastammudest peale andma selle «oma», mida paljud teised võivad otsida aastaid või isegi kogu eluaja. Iga armastus on teatud määral alalhoidlik tunne, ja Tiiu Randviirust, kes julges, tahtis ja suutis, sai järgmiste aastate eesti balleti üks esimesi traditsioonide-murdjaid. Tema Odette'i-Ottilies oli juba nende ballettide võidumuusikat, mis meie päevadel erutavad ja mõtlema panevad.

Erinevad on täiuslikkuse normid ja erinevad on suhted, mis nad loovad. Tiiu Randviir avas tee kõikidele järgmistele Luikedele. Kergem oli juba Larissa Kauril, Tamara Soonel, Tatjana Maistel, Olga Tšitšeroval.

Inimese läbi õpime mõistma

LEGEND JÄTKUB

Stseen balletist. Keskel Luik (TIIU RANDVIIR) ja prints Siegfried (JURI LASS).
G. Vaidla foto

ega pärast pole tekitanud sellist resonantsi kui tookordne «Luikede järv»; tänu «Luikede järvele» avastasid tuhanded ja tuhanded inimesed balleti völlumaailma. «Piletite ettetellimisi laekus terve hooaja etendusteks,» nentis Arne Mikk 1963. aastal.

Leidsin hiljuti kirja, mille sain sõbratarilt, tolaeagselt tudengilt.

«...Tartus oli suur ärevus — «Estonia» käis «Luikede järvega» meil. Ohtul läksime piletisappa, kordamööda valvasime, aga hommikul jäime ikkagi ilma. Onneks elasid meie intris balletirühma tüd-

etika üle. Helmi Puuri loomingu on liiga erandlik, et seda millegagi võrrelda; ka kõige täpsem analüüs jääb võltsiks, kui selles puudub tolle vahetu loomingu hingus, mis Helmi Puuri etendusel saali ja lava täitis. Tänuks sai Helmi Puur ülima, mis kunstnik saad tohib — rahva jäägitu armastuse.

Täiuslikkus nõuab järge; inimene, kes on õppinud kunsti armastama, on nagu janune, kes iial joonuks ei saa.

Tiiu Randviir pole kunagi saanud olla muretu algaja, kuigi oma debüüdi ajal oli

Kunsti läbi õpime mõistma inimest.

Hea on see kunst, kus looja individuaalsus on mänginud sellist rolli nagu «Estonia» «Luikede järves»; ja le parem, et head traditsioonid jätkuvad.

Kui see poleks nõnda, siis ei tähistaks «Luikede järve» oma tänavust juubelit mitmete erinevate osatütjatega kahe rollis — prints Siegfriedina ja Odette'ina-Ottiliena.

Homme on laval Tiiu Randviir, Tamara Soone, Olga Tšitšerova, Tiit Härm, Vjatšeslav Maimussov ja Sergei

Vorobjov. Kahjuks pole tantsijate hulgas Jüri Lassi, kelle teened «Luikede järves» on erilised. Jalavigastus ja selle ravi hoiavad meest juba rohkem kui aasta teatrist eemal. Ent tähelepanu väärrib ka tõik, et kõikide solistidega töötab «Estonia» tänane ballettmeister-repetiitor, Eesti NSV teeneline kunstnik Helmi Puur.

Miks toodi lavale «Luikede järve» praegune, klassikaline variant?

1954. aasta lavastuses oli paiguti illustreerivat, olustikulist elementi, mis juba anakronismiks muutus; lavastuse dramaturgiline täiuslikkus oli saavutatud Petipa ja Ivanovi klassikalise koreograafia lihtsustamise või selle vältimise arvel — silmatorkavalt just lõikudes, mis kuulusid tantsurühmale. Ent «Estonia» balleti tase oli kõrgem kui kunagi varem. Vaja oli lavastust, mis uue kvaliteedi nähtavale tooks.

Muidugi ei võinud teater loobuda oma repertuaari kõige populaarsemast balletist. Lavastustöö nõudis oskust ning professionaalsust ja «Estonia» kutsus tegijaks Svetlana Ivanova — Suure Teatri baleriini, kelle teadmisi klassikalisest tantsust ja tööd selle kunstiala edendamisel on hinnatud teadusliku kraadiga.

Lavastaja saavutas tantsijatega kontakti juba esimesest proovist peale; osalt tingis seda ka ebaharilik asjaolu — uue lavastuse esietendus pidi toimuma Helsingis, esindamiseks mitte ainult «Estonia», vaid kogu NSV Liidu balleti taset. Praegugi on Svetlana Ivanova korteri seinal Moskas plakat, mis kujutab higistnõretavaid, aga rõõmsaid «luiki» hoidmas lippu, millel loosung: «Toome «Luikede järve» lavale õigeaegselt ja hästi!». Selle plakati maalis meie balleti «õuekunstnik» Peeter Karell, iseloomustades nii inimeste töössesuhtumist ettevalmistusperioodil.

«Luikede järv» sai Helsingis kõrge hinnangu.

Ja homme on juubel.

...Kui saalis pimeneb, kui kõlab Luige muusika ülevalt elujaatav teema, kui lakkad mõtlemast maalitud dekoratsioonidele, siis tundub jällegi, et kohe ilmub lavale eesti balleti ime Helmi Puur ja jätkub legend imeilusast valgest Luigest... Ent Helmi Puur ei tule lavale, lendavad teised luiged, ja igauks neist kannab eneses just seda, mida me kõige kallimaks peame.

Legend jätkub, jätkub juba järgmisesse «sajasse» astuvas «Luikede järves».